

песников избор

Ненад Грујичић

СРЕЋА ТИ ПЕВАЛА, ЧИТАОЧЕ

У деветој години писао сам о пчели и ивету. Моја мајка наглас је читала песму и плакала. После сам често узимао оловку и зајочињао исто. Кад год бих усјуио месито некој појави или предказању, на папиру је ницала гомила реченица. Рађало се нешто налик на љубав. Љубав је преузела све што се одиђавало пред мојим очима. На другој страни остала је немоћ да бдим над целином која се зове живој.

Овом песмом, и на овакав начин, започињем „Песников избор”. Намах желим да релативизујем питање форме и укажем на супериорност лирске супстанце садржаја без којег поезија не може. Истовремено, намера ми је да укажем и на богатство могућности постизања различитих форми са истим садржајем. Пристао бих да све моје песме, различитих облика и форми, буду исписане (сложене) као нетом предочена, „Предказање”. Зато, предлажем читаоцу да то и учини, да их испише као „раван текст” или, бар, док буде читао, замишља стихове нанизане као прозне реченице с врха овога увода.

„Срећа ти певала”, рече ми пре много година један земљак, не знајући да ће ми та пословица бити врста поздрава и отпоздрава, у исти мах. Пре или после „добар дан”, „помаже Бог”, „здрво” или „до виђења”, „збогом”, „ћао”, обавезно убацујем „срећа ти певала”! Озарим и брецнем тако саговорнике и намернике. И сада кажем: Срећа ти певала, читаоче, у калейдоскопу овога избора, у сусрету са „песником разлике” (Саша Радојчић).

Збиља је *йусѝа срећа* када се случи да песника ороде најразличитије форме, поступци и садржаји. У дубини таквога збитија царује музика речи. Нема песме без звонколике *млечи* језика. А *маѝерњи језик* већ у иницијалној својој светлости има јединствену мелодију-шифру, генетски код национа, формулу за постизање универзалног. Зато је нужно, ако се већ посрећило (та срећна звезда се не сме подразумевати!), да у врту матерње лексике цветају песме различитих врста.

Пресађујући овај перивој различне *ивасѝи* из укупне баште мога песништва, и стављајући га у „Повељу”, чија поља и градине листају многим жанровима, видех да је остало још цветњака, ружичњака, вртлића, баштица, вењака, леја и гредица у *сновилу* поезије. Наједанпут увидех да бих могао направити још оваквих пандан-циклуса, по истом принципу, и тако сачинити нови велики *лоѝ*. У сваком кругу песама, дакле, различите форме и садржаји! (Мало је рећи: слободан и везан стих.) Тиме се до максимума појачава читаочева пажња иритирана непрекидним изненађењима.

У *врвезу* различитих песничких текстова, на *чистѝац* избија песников таленат (има ли га или нема), нестају вештачки зглобови песама зделаних по овом или оном оквиру. *Песме ѝри руци* освићу потпуно независне и по свему међусобно другачије, као дани и датуми који се нижу у непоновљивим судбинским спиралама свачијег живота понаособ. Тако се песничке *линије на длану* указују као *жива душа* језика, као и *оѝац* и *маѝи* свега. Али, поезија је и свакодневна *царска намиѝуша*, *јаѝац* стварности, супериорно стање језика којем је мало да се гнезди у литератури. Зато ове песме радосно препуштам другима да их преузму као своје. Успеју ли у томе до краја, нека их и потпишу. Немам ништа против да и такве остану у вечности.

НЕДЕЉА

Облачи се лично отац, на свадбу ће – да запева.
Мати скаче, цеп пришива, марамицу меко свија.
Таћа виче: Брже, брже, десна, лева, десна, лева!
Мајка кончић црн удева ко питома кућна лија.

Све трепери, кућа дише: Ој, отац се на пир спрема!
Греда шапће, димњак жмирка, у авлији пас се чешка.
– Додај пиштољ, црна жено, за ципеле где је крема?
Поцупкује Равијојла, у покрету сва се мрешка.

Кад се снабде свим што треба, отац засја сав у лицу.
У комаду шшигла гледа да л се длака брка дигла.
Ако јесте: Дај маказе да мандркнем издајницу!

Све у реду. Трк на свадбу. Чека плећка, пива кригла.
Мати стоји, ко стожина, насред куће у смирају,
с пода диже ситну длаку и стеже у загрљају.

НА КОЛЕНИМА

Осипа ли се, драгано,
твоја самоћа јутрос као моја?
Ослушкујеш ли хук тричавих наших свађа
што се умножавају у грудву смрти?
Из пламена мотрим твоју сенку.
Ја ти се нећу вратити.
Ја ти се нећу враћати онако спокојан
као у дане када је кошава витлала
лишће и тањире
изнад наших глава у студентској мензи.
Обожаваћу те као силу у даљини
што корача у неизвесно.

Одржи се у седеф-јутру,
у лахору чежње,
одржи се на коленима, љубави!

ТАЈНИ ДАХ

По крову старе куће сипи снег.
Сам ми се Господ тиме казује,
јер кроза њ сам и онај нежни брег

у даљини што прима пахуље.
И гранчица сам, ту, на прозору,
обељена скроз – па надахњује.

О, да ли ћу сам чекати зору
у белини тој што најављује
један нови сан у мом обзору

чији тајни дах већ успављује?

ПРЕВОДИЛАЧКИ РАД

Ово је пјесма
коју сам превео
са свог језика на Ваш.

Нисам нимало сумњао
у обостране предности
и могућности
да се мој говор изрази
свакодневним ријечима.

Све се улијевало
у већ припремљене канале
а мени је преостало само
да убризгам живот
неартикулисаној маси
и прихватим
Ваше услове:

Птица без крила
не може да лети
јер то се противи
свим облицима биолошких
и гравитационих
сознања.

Лист воде такође
не може пресећи рибу
јер шаран је чвршће
агрегатно стање!

Затим сте ме приморали
продерали сте се
како пјесма
не смије имати гестове
како она није живо биће
које млатара рукама
и доњом усном
опомиње на опасност:
Нема пјесма гестове!

Добро
у реду.
Ово је само преводачки рад
и заједнички документ
о нашем сучељавању.

ЉУБАВНА СКАСКА

Штошта сам знао, али нисам ово
– да ће ме шмизла (кочопрцно јаре)
превести жедног преко питке баре,
измишљотина чије свако слово
врцало ми мед кроз сазвежђе ново
у пометен ум и на ране старе.

Беху то тако неке цаке старе
на које паде чак и чудо ово
што се песником зове (ништа ново!)
па се наивно, ко жртвено јаре,
испећи дало на вараво слово
кокетне мале из приградске баре.

Шта је то могла жабица из баре
да закрекеће из кајданке старе,
а да ни ноту, баш ни једно слово,
не препознах, јер (пази сад и ово!):
у живот ми, вај, ускочило јаре
ђавоље шаре – чудовиште ново.

Просечна цура – ништа богзна ново,
осмех јој цвета ко локвањ сред баре,
док се шепури умилно је јаре,
на тренутке из бечке школе старе,
а кад сеје лаж, тад уради ово:
Рашири око и прогута слово!

Залуд сам држо уводно јој слово
да у животу увек има ново
искуство које није као ово.
Она би на то опет у кал баре
– до грла у бљуз лагарије старе
житке ко нож за недоклано јаре.

Извоза ме скроз то без душе јаре:
Ни длаку кике што личи на слово
немам да чупнем са те лије старе,
нити да додам свраки перце ново,
јер сам као сом у растињу баре
прогутао мам којим пишем ово.

Тако све ово – шта замеси јаре
у муљу баре – није мртво слово,
већ нешто ново из читанке старе.

ПЕСМА ИЗА БРДА

Мајка је најлепша
у дворишту крај бунара.
Капи се проспу из ведре
и дођу за њом у кућу.
Над столом – дуга.
Од једне шаре справља се супа.
Покрај чиније – још две дугине боје:
Румено печење и чокањ!
Отац недељом чисти пиштољ,
синоћ је био на пиру.
Мирише весеље из опрљене цеви.
Неко ће лупнути о прозор
и брзо нестати.
Тад ми се јавља глас.
Са залогајем у грлу одлазим у воћњак.

Рано ме цвеће надахњује
на разговор с непознатим.
Све траје док не утихне песма иза брда.
Тад целу кућу оборе снови,
а кроз мали век
лизну позиви на живот.

НЕНАД

Уловљен зеном ока твога,
вратих се у се, у диван дан,
песма је нашла врата Бога
у гледу што је ненадан вал.

Вратих се у се, у диван дан:
море се пени, дави се спруд
у гледу што је ненадан вал,
с тобом без песме ја немам куд.

Море се пени, дави се спруд,
ти пливаш као молитвом чтец,
с тобом без песме ја немам куд
у овој игри к'о луди жрец.

Ти пливаш као молитвом чтец,
пуниш ми душу музиком сна,
у овој игри к'о луди жрец
клати се месец са морског дна.

Пуниш ми душу музиком сна,
волим те просто – у три слога,
клати се месец са морског дна
уловљен зеном ока твога.

ПОЕЗИЈА

Ах:

То је бистри Ум.
Језик ослобођен предрасуда.
Отворене реченице
мојих главних брига.
Расуло које
доводим у ред.

Заправо
сад се избављам
прије времена!

ЛАБУД

На води лабуд, у ноћи, у парку,
спава са кљуном ћушнутим под крило,
мирна је површ и месеца кило
испод безглавог што личи на барку.

Ни боре вала да помери варку,
ни мехура с дна да плопне – ко било,
у крошњи брезе мирује белило
чаробног перја што светли у мраку.

Пролазим тихо, ко сенка, безмерно,
да лаки ветрић не створим у ходу
од чијег дашка пренуће се перо

на врху репа што дотиче воду.
Пред кућом спазих сретан неизмерно:
Месец и лабуд мазе се на своду.

КАЦА

То је требало гледати:
Кад отац прави кацу
под жалосном врбом у Гомјеници!
Прво се дуга, с ексером са стране,
забије у земљу.

Затим се веже канапуз у који се полагају друге.
Ја сам у царству
које опасује сува храстовина.
Свет се лелуја,
а моје је да дугу, ако клизне,
вратим хитро уз шпагу.
Чујем ли изнад реке јато чавки
– не смем подићи главу.
Чим се споји кула од карата,
отац одока спусти обруч
– па где се заустави.
Спрам те мере праве се нови.
Трбух нитне положи се
у јамицу наковња,
а пробушени крајеви обруча
спојени натакну на њу.
Голим рукама обруч се не држи
док се чекићем туче.
Бар стару чарапу на длан!
О, што је лепо слушати звуку
и гледати оца како левом
руком окреће обруч,
а десном размекшава му обод!
Тад не отпоздравља комшији на коњу.
Уловим му занесено лице
и клиснем у кућу да читам.
Над књигом мезим шљиве из чаше
у коју могу стати три.
Заборавим оца
док обла кацу као оборену звер.
Али се вратим,
завирим у њу и – викнем.
Глас се распе на север и југ.
Тако оцу дам вољу да утори.
Песник каже овако:
Дуплом тестерицом величине шаке,
чији су зубићи размакнути
за дебљину малог прста,
кличећи дуби жлеб за дно.
У кружну бразду ставља
тесто па суви рогоз.
Дно се у комадима углављује
у мало разлабављену кацу.

Кад легне – песма.
Удри по обручевима.
У отворену флашу пива,
гле, увлачи се стршљен.
Једном је жалцем оца у уста
баш кад је навио боцу
па усна букнула трипут.
Ветар из крошње хладио усну,
а лишће падало на дно.
Сад отац кацу помера до бунара
и тапше са стране.
Ја сипам воду до врха
да лепотица набрекне до јутра.
И ни једна кап
за цео живот не исцури.
Са прозора мајка опет
приговара да и овај посао
погођен је будзашто.
Скупљам талашнику
и знам очев одговор.

СРЕМСКИ КАРЛОВЦИ

С Афродите пао малтер, керче куња иза крста,
ни Аполон нема главу, богу фале четири прста.

Подлокана чучи црква, иза школе вири флаша,
разбијено сто прозора, накресана три бирташа.

Месни бећар плази језик, општинари крију плату,
на отпаду сиротиња: има лајсни на отплату!

Литургијска лети грудва из онога златног века.
Мичи око: Опомена! Може главу да уцмека.

Које ли је ово место? Бог га спусти са небеса!
Што га нису окречили после ратног урнебеса?

Објашњења нека стоје: Ко ће коме да верује?
У Мушицком куца Бранко, а векови хује, хује...

ТЕТКА ИЗВЕЛА ПЕСНИКА

Моји непријатељи пишу слађане песме
и весели с тетком шетају кроз свет.
Поводом тога ово се мора рећи.

Ако је већ тетка извела песника у шетњу,
онда мора бити да је и тетка
образована купусара.
Тетка вода песника да би овај
видео што више света.
А свет није мали.
То се по комшилуку види.
Да није тете, не би било ни поете.
Теткин песник од Бога је дат.
А тек тетка!
Она је стубишна вредност модерне лирике
и о њој ћемо у Предговорима.
Него шта ћемо с песником?
Види ли и он
оно што тетка види?
Ко коме пише песме?
Ено, сумрак пада над Дунавом!
Но, не бери бригу.
О свему брине тетка.
Лоше ће стихове она маказама да одсече.

КРАЈИНА

Пропеваћу, зар? А прошао је збег
ко у тешком сну. И Крајина тужи.
Низ брда и доље попануо снег.

Крајишки је дан незамислив, дужи.
Ту луњају вук и ован заједно.
Већ се топи смет, моја душа јужи.

Запеваћу: ој – ма и не прогледо,
јер што видим сад боље да не видим:
Крај пуне куће манито говедо,

скуњен Шаров пас ко да ме се стиди,
украј мртав ђед и поломљен му штап,
над шумом небо гуши се, ја бридим,

сузно је вече прогорео уштап.
Тица Банија гукну преко свода,
а Лика срна за облак одлута,

медвед Кордун бди из сазвежђа свога.
О, да је срце велико као цин
не би се њиме настанити могла

туга којом ме у зору буди Книн
– жртвено јагње љубљено од Бога.
Пропевао сам, да, као прави син,

то је аманет и моја залога.
Јер што шане смрт, а запише рука,
само је мајка светија од тога.

А уз хоризонт – сестра Бања Лука!

СНЕГ

Пада снег.
Ко то види?

Нико ништа не види,
а
и ако види,
не види.

Ми који, заиста, видимо,
ћутимо
и не видимо.

Зашто бисмо видели?

О НЕРИМОВАНОМ „СОНЕТУ”

Тешко лажњаку којем ђаво не да
да му се сонет у риму упреда,
куку брбљалу што песму истреса
у четрнаест раштиманих верса.

Јао лајавцу без стида и реда
којем музика у строфе не седа,
леле рафалу мршавих увреда
на рачун форме чији закон не зна.

Сонет је звоно изабраног реда
у којем стиси злате се одреда,
он је песнику царски чукундеда

којега љубе даровита чеда.
Зато – римуј га, не бој се озледа,
сонет је круна, песничка победа.

РАЗЛАГАЊЕ ЖИВОГ БИЋА

Не би требало ваљда
да браним ово што пишем?

Испоставиће се да постављам
замку
и увлачим Вас
у џунглу стихова.

Рекли сте кроз нос:
А
и ти пишеш поезију?
Па да видимо?

Ја сам дрхтао
и разлагао дугачку пјесму
на дијелове:
У први иду људи
у други било шта
у трећем је опадало лишће
кроз четврти текла вода

кроз пети крв
и тако даље
до неког бесконачног броја
којим се обиљежава тај
последњи комадић
мога знања.
Само уз помоћ поезије!

ТРНОРУЖ

Где ли све самотан ја с ружом не венух?
И колико пута пре времена узбрах
латицу из снова што живеше тренут?

И које ли грехе у песму не стумбах?
Ружа или трнак? Ту се симбол врти.
Жена или змија? (Јер јабуку убрах.)

А љубећи потом дотицах се смрти
као вита дуга над литицом света,
увек једном ногом на граничној црти.

Ево па и сада док терцина цвета,
ружо из детињства од магле и сунца,
у новој сам рими опет стара мета.

Чак и ако бол ме не царне с врхунца!

ПЕВАТИ

Певати о канцама мачке што се умива
у сумрак и плеше под муњом,
певати о мачки у кавезу који деца носе
из куће у кућу и заливају водом
не би ли плусак ударио на жито,
певати о седам живота мачке што узима
обличје жене и ножем у канци
одсеца змају главу,
певати о златном обручу у рукама
несретног крадљивца претвореног
у пепео пламеном из очију

мачке у игри,
 певати о кључару краља нашега
 чије се једно око отварало на цијук миша,
 певати о мачки коју је окотила крмача
 Бела старица
 и одгојила као сестру ведрова у трку,
 певати о мачјем пару којег је, кихнувши,
 из раља избацио лав док му је Ноја
 прелазео руком преко чела,
 певати о гриви лава што риче у зору
 и разгони демоне и болести,
 певати о Божјим колима која вуку
 четири животиње сличне ужареном
 угљевљу од којих једна има лице лавље,
 певати о лаву што у трку брише свој траг
 бежећи пред чопором ловаца,
 певати о трбушастом лаву што је плесао
 на једној својој канци,
 певати о свештеницима огрнутим
 леопардовим кожама са којих висе
 канце некад хитре и окрутне,
 певати о светлости окрњеног месеца
 на којем леопард ждере своју мајку,
 певати о валовима мора што су на нашу обалу
 избацили неман-леопарда са птичијим
 крилима која погони ветар са
 четири стране света,
 певати о тигру мрака и младог месеца
 којем из чељусти бежи дете
 и преображава се у њега,
 певати о пет красних тигрова што чувају
 средиште и стране света,
 певати о женама које милује шапа
 медведа-отмичара што Артемиду
 прати по месечини,
 певати о исцелитељској моћи медведа
 што додиром лечи од главобоље,
 певати о малим народима што се заклинју седећи
 на медведовој лобањи:
 Нек нас прождре ако смо криви,
 певати о пчелињем меду којег, лижући
 у плесу, медвед враћа трутовима,
 певати о сазвежђу Велики Медвед које се

срушило у детињству
од када опевам опевани свет.

КОБ

Грома хромог звук.
Цепа ока сев.
Злослут певне ћук.
Оца мртвог пев.

Лист се гором њише.
Опрљен је пејзаж.
Лију црне кише.
Сам од себе презаш.

Тишина и коб.
Бије срца руј.
Крчи млади дроб.
Пределима хуј.

Пусто дете спава.
Луде ране пеку.
Још ти стоји глава.
Ветар јаше реку.

Из сна хрли лик.
На узглављу сен.
Недостаје крик.

Спасиоци где су?
Ћутњу мрве сати.
Удес у удесу.

Ко је коме плен?
Вирови и чун.
Ти си крвав трун.

Сузе лије мати.
Земља ил небеса?
Бог се тобом стреса.

МИРНА САВЈЕСТ

Нешто се може научити
а нешто подарити
ако пишеш пјесме
 и сарађујеш с људима
 који добро баратају
 специјалним случајевима
или животним навикама оних
што немају шансе
за опроштај
слатко спавање
 и мирну савјест.

Ко ти гарантује да си у праву
 и да оно што твоја
 глава опредмети
 има људски смисао?
Немој се дрмусати самосвјесно!

Стави палац на чело
и питај:
Оче
зашто си ме правио
кад ниси знао
и ниси могао
правилно
да ме распоредиш?

НА СВЕТОГ ИЛИЈУ

Ено се к'о ћаћа шепури на збору,
распирује ватру са ражњем у волу.

Вруће месо кида – већ оран за тучу,
весели у колу ојкачи јаучу.

Литрењача уста залива одозго,
шљивовица пуста зацариће мозгом.

Погледајдер очи: ускомешан мутљаг,
вилен преза коме да исече бураг.

У гају, под храстом, је л' застала снаша,
међу ноге лети испијена флаша.

Ако ико ишта приговори лоли:
двојица су већ се ножима изболи.

Илиндан загрми преко колске песме,
обрисати крвцу нико ником не сме.

ВЕЗАНЕ СЕНКЕ

Спавај, шестоугаона жено!
Твоје кристалне површине,
исцртане руком лудог мајстора,
замагљују се у моме оркану.
Надлећем те из неколико сфера
и у блиставом смеху неба
вежем твоје сенке.